

Vlaanderen
is cultuur

Bovenlokaal Bibliotheekbeleid 2018–2020

DEPARTEMENT
CULTUUR, JEUGD & MEDIA

cjm.vlaanderen.be

BETEKENISVOL VERBINDEN

INHOUD

1	INLEIDING.....	4
2	HET DEPARTEMENT CJM.....	7
2.1	MISSIE CJM	7
2.2	VISIE CJM	7
2.3	STRATEGISCHE DOELSTELLINGEN CJM	7
3	BOVENLOKAAL BIBLIOTHEEKBELEID.....	8
3.1	MISSIE	8
3.2	VISIE	8
3.3	VERBINDING VERANKEREN	9
4	BIBLIOGRAFIE.....	21
5	BIBLIOTHEEKSECTOR IN CIJFERS.....	23
6	SYNTHESE.....	27

1 INLEIDING

**Inspireren, delen, leren, lezen, aanvuren, rust bieden, betekenis creëren.
De plek die alles met allen verbindt. Dat is de bibliotheek.**

Visie- en participatietraject naar de behoefte, rol en opportuniteit van een ondersteunende sectorale cel bovenlokaal bibliotheekbeleid.

februari – september 2018

In opdracht van:

Departement Cultuur, Jeugd en Media

Teamverantwoordelijke: Andy Vandervoort

Met:

Patrick Van Damme, Joris Eeraerts, Natalie Decrock, Marijke Dulsster, Geert Lievens - bibliotheekexperten

Begeleiding: Hilde De Brandt (www.taalvoorstraks.be)

Dit einddossier bestaat uit drie delen:

1. Inleiding & aanpak
2. Visietekst
3. Actieplan

INLEIDING & AANPAK

Steeds meer mensen tonen een passie voor bibliotheken. In een tijd van informatie-overaanbod, maatschappelijke complexiteit en hypersnelle vooruitgang blijkt de eeuwenoude plek wereldwijd aan herwaardering toe. Kennis en humanisme als spontane trekpleister voor een steeds diverser publiek, dat op steeds uiteenlopendere manieren gebruik maakt van en mee invulling geeft aan de vertrouwde publieke dienstverlener.

Vlaanderen en Brussel tellen 314 Nederlandstalige lokale bibliotheken, georganiseerd in 609 vestigingen – gaande van hoofdbibliotheek tot bedieningspunt. Iets meer dan 2.400¹ bibliotheekprofessionals stellen ruim 25 miljoen materialen ter beschikking aan 1,4 miljoen leners, maar het bezoekersaantal van de bibliotheken ligt veel, veel hoger. De recentste cijfers klopten af op 19.363.510 bezoeken. Dat is indrukwekkend.

Lenen is een belangrijke, maar voor velen lang niet meer de eerste drijfveer voor bezoek. De bibliotheek is ook ontmoeting, rust, inspiratie... een leeromgeving op cognitief, maar ook op sociaal en

¹ Zie hoofdstuk 4 : Bibliotheeksector in cijfers

maatschappelijk vlak. Geletterdheid is zoveel meer dan zijn letterlijke betekenis, en dat straalt de bibliotheek ook steeds explicieter uit.

De Vlaamse bibliotheeksector heeft ambitie en dat toont zich in indrukwekkende innovatieve projecten, vooral in de centrumsteden. Ze volgen internationale trends, schuwen het experiment niet en zijn vaak architecturale landmarks. Hotspot en innovatiehub zijn modewoorden die ook in de bibliotheeksector resoneren.

Maar er is meer. Hun fijnmazigheid en nabijheid verleent de bibliotheken een unieke sterkte. En er is de vanzelfsprekendheid: ook wie geen gebruik maakt van de bibliotheek, vindt de aanwezigheid ervan een must. Die optelsom leidt ertoe dat de relevantie van bibliotheken niet in twijfel kan worden getrokken. Ook niet in tijden van niet-geormerkte middelen of verschuivende bevoegdheden.

Maar de vaste waarde staat voor uitdagingen. Er is behoefte aan reflectie en optimalisatie om de verwachtingen, die door de sector gecapteerd worden, een plaats en invulling te geven. Voor elke goed functionerende bib vandaag, staat straks alweer een nieuwe uitdaging klaar. Functioneren, bijbenen, anticiperen: op vele plaatsen zijn de drie tegelijk aan de orde. Niet alleen verwachtingen van burgers, maar ook de (lokale) bestuurlijke en beleidscontext bepalen mee het pad. De bibliotheekprofessional is vandaag lang niet meer een boeken- en catalogusmens, maar een allround flexibele dienstverlener. Dat moet ook, want de bib moet aan steeds meer verwachtingen tegelijk beantwoorden. Die evolutie gaat snel, is overal ingezet en kan op vele plaatsen inspiratie, kennis en ondersteuning gebruiken.

Daar gaat dit traject over: hoe kan een sectorale cel, samengesteld uit experts die jarenlang bibliotheekexpertise opbouwden binnen de provinciale structuren, de lokale besturen en hun professionals in dit uitdagende landschap ten dienste zijn?

Het decreet bovenlokale cultuurwerking en de transformatie van een Provinciaal Streekgericht naar een Vlaams bovenlokaal bibliotheekbeleid scheppen kansen om een vernieuwend bibliotheekbeleid tegen het licht te houden en vorm te geven. In een tijd waar alles in verandering is, is ook veel mogelijk.

Vanuit die vaststelling kreeg het 'traject Bovenlokaal Bibliotheekbeleid' vorm.

Wat voorligt is het resultaat van een intensief proces, gevat in een **visietekst** omtrent het bovenlokaal bibliotheekbeleid, met een voorstel tot concreet **actieplan** eraan gekoppeld.

Transparantie en **cocreatie** werden als belangrijke principes gehanteerd. De toekomst maken doe je samen. De beide – visietekst en actieplan – kwamen tot stand in overleg met partnerorganisaties. Een sector ondersteunen kan niet zonder behoeftepeiling, ook niet zonder mee denken, mee vorm en richting kunnen bepalen. Daarom werd de sector tussentijds om input gevraagd. Eerst was er een eerder algemene **digitale bevraging** die inspiratie bood voor een **open denkdag**. Tijdens dat ontmoetingsmoment werd naar de behoefte en verwachtingen gepeild en in creatieve workshops werd ruimte gemaakt voor suggesties en vragen. Op grond daarvan werd de visietekst bijgestuurd en kreeg het actieplan concrete vorm.

Partneroverleg met VVSG, VVBAD en CultuurConnect vond plaats op: 2 februari, 27 juni en 18 september 2018.

De digitale bevraging liep in april 2018. Er waren 292 unieke respondenten.

De denkdag ' Naar een nieuw streekgericht bibliotheekbeleid' vond plaats op 17 mei 2018 in Muntpunt, Brussel. Mogens Vestergaard, director of Library and Citizens' Services, Library of Roskilde (Denmark) inspireerde met de keynote 'The library is there: for you, with you, by you. Collection/connection – transactions/relations – serving/facilitating. Hij illustreerde en benadrukte de transitie van de bibliotheek van een transactionele naar een relationele dienstverlenende instelling.

zo'n 100 participanten konden deelnemen aan drie werk- en informatiesessies rond de thema's: samenwerking, duurzaamheid, verbinden.

Gedurende het traject werd de pagina Bovenlokaal Cultuurbeleid² aangevuld. Digitale nieuwsbrieven³ informeerden collega's over voortgang en resultaten.

Interne werksessies hadden plaats op: 22 februari, 21 maart, 24 april, 8 mei, 5 juni, 16 juli, 5 september 2018.

De visietekst en het actieplan zijn klaar voor verder beleidsoverleg en concrete beslissingen.

Toch is het werk niet af, het échte werk moet zelfs nog beginnen. Maar de contouren zijn getekend en de ambitie is verwoord. In het traject 'bovenlokaal bibliotheekbeleid' legden collega's expertise samen en verstevigden ze de cohesie als team. De toetsing met en de inspraak van het werkveld zorgden voor draagvlak dat voorliggend resultaat meer laat zijn dan een vrijblijvende oefening. Het is een gefundeerde voorzet waarmee beleid kan worden gemaakt dat verschil maakt. Voor bibliotheken, hun professionals en de lokale beleidsmakers, maar vooral voor de vele mensen die in de bibliotheek *hun* plek vinden.

² <https://cjsm.be/cultuur/themas/openbare-bibliotheken/bovenlokaal-bibliotheekbeleid>

³ Verstuurd op: 9 mei, 28 mei, 7 juni, 14 juni en 27 juni 2018. Na de zomer worden de nieuwsbrieven heropgestart. In het najaar is een tweede sectoraal ontmoetingsmoment gepland

2 HET DEPARTEMENT CJM

2.1 MISSIE CJM

We stimuleren als knooppunt tussen samenleving en beleid, de ontwikkeling van culturele en sociale ruimtes voor iedereen, met de blik op de lange termijn.

2.2 VISIE CJM

Als voortrekker bouwen we aan een creatief en inspirerend Vlaanderen waar iedereen cultuur kan beleven, maken en delen.

2.3 STRATEGISCHE DOELSTELLINGEN CJM

SD1 : We maken van kennis en expertise op het vlak van cultuur-, jeugd- en mediabeleid ons handelsmerk en worden daarin (h)erkend als eerste aanspreekpunt.

SD2 : Het departement is een open huis dat pro-actief communiceert en het cultuur-, media- en jeugdbeleid op de kaart zet.

SD3 : Het departement zorgt voor een divers landschap door een evenwicht te waarborgen tussen continuïteit en vernieuwing.

SD4 : Het departement neemt een actieve rol op binnen een transversale en internationale context om de vinger aan de pols te houden en samen tot duurzame oplossingen te komen.

3 BOVENLOKAAL BIBLIOTHEEKBELEID

3.1 MISSIE

Het bovenlokaal bibliotheekbeleid verzamelt, ontwikkelt en verspreidt sectorspecifieke expertise om bibliotheekprofessionals en beleidsmakers te inspireren, te ondersteunen en te versterken zodat ze hun brede opdracht⁴ als een betekenisvolle actor in het maatschappelijk veld en de lokale context kunnen opnemen.

3.2 VISIE

Bibliotheken⁵ worden diverse, verbindende plekken die voor iedereen toegankelijk zijn en die hun historische opdracht van kennis en emancipatie op een uitnodigende, duurzame, coöperatieve en hedendaagse – fysieke en digitale - manier inzetten om mensen te versterken en weerbaar te maken zodat ze hun plaats in de samenleving vinden en opnemen.

Cooperation

We can cooperate with the Citizens in every part of:

6

⁴ Die opdracht situeert zich op uiteenlopende vlakken: zowel van collectie als connectie, zowel van transactie als relatie, zowel van kenniscentrum als ontmoetingsplek.

⁵ De bibliotheek heeft vele opdrachten en functies en gaat heel diverse interacties aan. Ze werkt samen met bezoekers en burgers, met talloze niet-professionele spelers of professionals uit andere (deel)sectoren of vakgebieden. Het woord 'bibliotheken' verwijst hier naar de (al dan niet) wisselende communities die samen de bibliotheek maken. Ook zij zitten in de scope van het bovenlokaal bibliotheekbeleid.

⁶ dia uit de presentatie van Mogens Vestergaard tijdens de sectorale denkdag (dd. 17 mei 2018, Brussel) die de ambitieuze en betekenisvolle maatschappelijke rol van de hedendaagse bibliotheek illustreert.

3.3 VERBINDING VERANKEREN

In opdracht van Vlaanderen vormt de cel bovenlokaal bibliotheekbeleid een sectorspecifiek kennis- en expertisecentrum dat verbinding maakt met sectoreigen en sectoroverschrijdende complementaire partners om bibliotheken in hun ontwikkelpotentieel te adviseren en te ondersteunen.

De cel bovenlokaal bibliotheekbeleid werkt daarvoor in dialoog met lokale besturen en Vlaamse partners. Ze kent en verkent het Vlaamse en internationale bibliotheekgerelateerde werk- en onderzoeksveld.

Het bovenlokaal bibliotheekbeleid fungeert als inspirator, capteert de vele initiatieven die van onderuit groeien en stemt die op elkaar af. Als professioneel knooppunt tussen beleid en sector deelt en verspreidt het kennis en expertise vanuit een helikoptervisie.

Het bovenlokaal bibliotheekbeleid bouwt haar ambitie rond **vier fundamenten**:

- Schaalvergroting
- Professionalisering
- Zichtbaarheid
- Transversale prioriteiten

Elk van de pijlers wordt hieronder⁷ toegelicht:

- 1) ***Bovenlokaal maakt sterker***: optimale schaalgrootte
 - a. samenwerkingsverbanden
 - b. samenwerkingsmodellen
- 2) ***Mensen en middelen voor morgen***: professionalisering
 - a. competenties
 - b. opleiding
 - c. kennis- en praktijkuitwisseling
 - d. uitrusting
 - e. (internationale en cross-sectorale) inspiratie
- 3) ***Vinden en verbinden***: zichtbaar, toegankelijk & herkenbaar
 - a. zichtbaarheid (landmark)
 - b. toegankelijkheid (divers & laagdrempelig)
 - c. herkenbaarheid (betekenisvol netwerker & facilitator)
- 4) ***Verweven waarden***: transversale prioriteiten
 - a. duurzaamheid
 - b. sociale cohesie

⁷ Dit is een indicatief overzicht op structuur en thema's van deze visietekst.

- c. educatie (scholen) & (artistieke) creativiteit
- d. participatie

Pijler 1: Bovenlokaal maakt sterker

Het bovenlokaal bibliotheekbeleid versterkt en verankert de maatschappelijke rol van de bibliotheken in de lokale gemeenschap door het stimuleren en ondersteunen van (inter)sectorale regionale of bovenlokale schaalvergroting met als doel **een brede dienstverlening aan de burger te garanderen en te optimaliseren**.

Het doelgericht samenbrengen van visie, ambitie, mensen en middelen verhoogt de haalbaarheid van beleidsopties en beleidsprioriteiten aanzienlijk. De bovenlokale vernetwerking doet de kans toenemen dat ze ook kunnen worden waar gemaakt. Daarom zet het bovenlokaal bibliotheekbeleid in op transversale samenwerking waarbij verschillende sectoren en disciplines cross-sectoraal **verbonden** worden.

Het gaat daarbij om de domeinen onderwijs, welzijn, toerisme, economie, sport, ruimtelijke ordening en onroerend erfgoed.

Het bovenlokaal bibliotheekbeleid neemt een **regierol** op, biedt ondersteuning en capteert de noden van de bibliotheken als betrokken actor(en) binnen het samenwerkingsverband.

a. Samenwerkingsverbanden

Samenwerking en schaalvergroting kunnen op verschillende terreinen efficiëntie- en effectiviteitswinsten realiseren :

- Optimalisering van de bestaande **dienstverlening** door arbeidstijd vrij te maken zowel voor kwalitatieve verbetering van de huidige dienstverlening als voor het opnemen van nieuwe taken of diensten of het inspelen op bijkomende behoeften.
- Efficiënter inzetten van de beschikbare **middelen**, op vlak van
 - financiën
 - infrastructuur
 - human resources

- Meer impact generen door gebundelde ambitie en kracht waardoor een samenwerkingsverband zwaarder kan wegen op debat en/of **beleid**.

Een bovenlokale samenwerking kan bovendien een dynamisch netwerk realiseren dat interactief tussen burger en Vlaams beleid inspiratie biedt voor en mee vorm geeft aan een Vlaams bibliotheek- en cultuurlandschap. Het biedt de opportuniteit om een sterke **connectie met Vlaanderen** te houden.

b. Samenwerkingsmodellen

Het bovenlokaal bibliotheekbeleid zoekt samen met relevante partners in het werkveld, de bovenbouw, in Vlaamse en internationale sectoreigen netwerk- en onderzoeksinstellingen naar toekomstgerichte organisatiemodellen.

De cel⁸ inspireert en ondersteunt ontwikkelingen, leerpaden en pilots die in samenwerkingsverbanden worden opgezet. Die kunnen zeer divers zijn, want nagenoeg elk bovenlokaal project start en ontwikkelt zich vanuit een unieke context.

Wat de sectorale werking betreft, vindt onder meer de verdere uitbouw van bijvoorbeeld een regiobib hierin een plaats. Maar de cel heeft evengoed oog voor cross-sectorale samenwerkingsverbanden waar de bibliotheek, als partner tussen velen, mee op concept en de realisatie van een project of verband kan wegen.

Binnen de ontwikkeling van samenwerkingsmodellen is er plaats voor eigenzinnige experimenten of creatieve opportuniteiten die binnen de doelstellingen van het Vlaams cultuurbeleid en de missie en visie van het bovenlokaal bibliotheekbeleid passen. Er is een grote openheid voor experiment vanuit de ambitie om door samenwerking en schaalvergroting meer cultuur en bibliotheek bij meer mensen te brengen.

⁸ De cel bovenlokaal bibliotheekbeleid is samengesteld uit bibliotheekprofessionals die bijzondere expertise hebben uitgebouwd binnen de provinciale structuren.

Pijler 2: Mensen en middelen voor morgen

De optelsom en wisselwerking van mensen, plek en collectie maakt bibliotheken tot wat ze zijn. Zonder haar specifieke missie en historische traditie overboord te gooien, zoekt de bibliotheek haar nieuwe zelf.⁹ Dichter bij mensen, dichter bij sociaal-maatschappelijke behoeften, in een grotere interactie met de wijde omgeving en vele diverse spelers.

Die terechte en toekomstgerichte ambitie veronderstelt een hoge mate van anticipatie en flexibiliteit. Daar zijn andere competenties mee verbonden, afgestemd op nieuwe behoeften van burgers en samenleving. Bibliotheekprofessionals en professionals in de bibliotheken¹⁰ dienen daarvoor opgeleid en de bibliotheekomgeving zelf moet daartoe worden uitgerust.

In een snel veranderende tijd, waar onder druk van technologische en maatschappelijke evoluties snel dient te worden geschakeld, wil het bovenlokaal bibliotheekbeleid inzetten op **professionalisering en praktijkontwikkeling**. Die is er op gericht openbare bibliotheken te helpen hun huidige werking te actualiseren én futureproof te maken door te anticiperen op de toekomst.

⁹ Mogens Vestergaard spreekt in dat verband over de transformatie van een transactionele naar een relationele bibliotheek, waar materialen niet tot de klassieke collectie worden beperkt en dienstverlening meer wordt dan toegang verlenen tot content, maar evengoed het faciliteren van netwerking, debat, creativiteit en andere betreft. Zo neemt de bibliotheek een rol op in het stimuleren van actief burgerschap en het inspireren en faciliteren van sociaal-maatschappelijk relevante initiatieven. (meer: zie bibliografie)

¹⁰ Naarmate de bibliotheek een meer diverse plek wordt, verhoogt de kans dat er meer professionals aan de slag gaan zonder specifiek bibliotheekgerelateerde opleiding. Vandaar bibliotheekprofessionals én professionals in bibliotheken.

a. Competenties

Het bovenlokaal bibliotheekbeleid capteert de actuele en toekomstgerichte professionele behoeften van het werkveld. De cel onderzoekt welke profielen er nodig zijn voor de bibliotheek van de toekomst, vormt partnerschappen om ze in kaart te brengen en zet initiatieven op om eraan tegemoet te komen. Demografische (superdiversiteit, vergrijzing, vergroening...) en sociaal-maatschappelijke (armoedecijfers, levenslang leren, e-inclusie...) factoren bepalen mee de richting. Er ontstaat een toenemende nood aan onder meer technologische, antropologische en sociaal-culturele profielen. Als sociaal-maatschappelijke actor zet de bibliotheek zich actief in om alle burgers te bereiken en te betrekken – het ‘klassieke lidmaatschap’ van de bibliotheek voorbij. Ook dat vraagt specifieke competenties (marketing research, communicatie..).

New competencies

- Performance
- Facilitation of processes
- Didactics
- Handle big data
- Host of debates
- Anthropology
- Curate and innovate
- Navigation within the flow

11

De bibliotheekprofessional fungeert binnen een lokale en bovenlokale beleidscontext waar managementskills steeds noodzakelijker worden en steeds meer worden gewaardeerd.¹²

Het is belangrijk dat vertegenwoordigers van bibliotheken over de vaardigheden beschikken die hen toelaten als lid van een coördinatie-/managementteam te overleggen en te handelen - in de eigen gemeente, maar ook als vertegenwoordiger van de gemeente in bovenlokale samenwerkingsverbanden.

b. Opleiding

In overeenstemming met haar expertise en expertise-ontwikkeling en afhankelijk van de specifieke thema's waarop ze operationeel is, signaleert de cel bovenlokaal bibliotheekbeleid **opleidingsbehoeften** uit de sector¹³.

¹¹ Oplijsting: Mogens Vestergaard (presentatie tijdens hoger geciteerde denkdag met de sector)

¹² Nathalie Vallet, Het hart van de buurt klopt in de bibliotheek, Lokaal, april 2016, p.52-53. (zie ook bibliografie voor meer onderzoeksmateriaal Nathalie Vallet)

¹³ Aansluitend op competenties, zie hoger

c. Kennis- en praktijkontwikkeling

Innovatie voltrekt zich niet zelden vanuit trial-and-error in de dagelijkse praktijk. Daarom is niet alleen (eerder formele) vorming en opleiding van belang, maar dient er ook een belangrijke plaats voorbehouden voor kennis en praktijkervaring die ontstaat *on the spot*. Het ontsluiten en delen van kennis en goede praktijken stimuleert visieontwikkeling en biedt antwoorden op operationele vragen. Het bovenlokaal bibliotheekbeleid ziet het als haar taak om hier een stimulerende en verbindende rol in op te nemen.

d. Uitrusting

Bibliotheken zijn bijzondere plekken in de lokale gemeenschap waar mensen zich welkom weten, waar **collectie en diensten** worden aangeboden.

De collectie vraagt handelingen die door professionele normen worden aangegeven en door systemen worden ondersteund. De cel bovenlokaal bibliotheekbeleid volgt en kent de trends en mogelijkheden en kan erin adviseren. Ze zoekt actief naar vernieuwende concepten in het bibliotheeklandschap en in innovatieve samenwerkingsverbanden.

De bibliotheek wordt steeds meer wat de Amerikaanse stadssocioloog Ray Oldenburgh¹⁴ de 'derde plek' noemt. Het is de plaats in de publieke ruimte die aanvoelt als thuis, een plek die aantrekt door haar gastvrijheid, men weet er zich welkom, kan er zijn ding doen, mensen ontmoeten, in interactie gaan. De mogelijkheden zijn wijd, de verwachtingen uiteenlopend.

Oldenburgh beschrijft de derde plek als – infrastructureel en financieel – heel toegankelijk, gemakkelijk bereikbaar, met een gezellig comfortabel en vriendelijk karakter. De plek trekt een vaste groep van plaatselijke bewoners aan, maar is tegelijk een plaats om oude vrienden te vinden en nieuwe te ontmoeten. Hapje en tapje zijn meegenomen.

Een bib als derde plek zou zowat het midden moeten houden tussen een rustig flexkantoor en een luidruchtige koffiebar. En daartussenin de zoveel andere functies en verwachtingen ten opzichte van de instelling.

Architecturaal en wat uitrusting en inrichting betreft, veronderstelt de derde plek bijzondere aandacht. Die aandacht moet ook gaan naar de manier waarop bezoekers/gebruikers er met elkaar in contact kunnen komen.

¹⁴ In community building, the third place is the social surroundings separate from the two usual social environments of home ("first place") and the workplace ("second place"). Examples of third places would be environments such as churches, cafes, clubs, public libraries, or parks. In his influential book *The Great Good Place*, Ray Oldenburg (1989, 1991) argues that third places are important for civil society, democracy, civic engagement, and establishing feelings of a sense of place. (https://en.wikipedia.org/wiki/Third_place)

Pijler 3: Vinden en verbinden

De bibliotheek als een thuishaven, als een vaste waarde in het dorp of de stad, een vanzelfsprekende plek waar iedereen zich welkom weet, zijn ding kan doen, kan 'groeien en bloeien'.

Vindbaarheid, toegankelijkheid en verwachtingsmanagement zijn daarbij van groot belang. In een bibliotheek die niet langer voor, maar door de bezoeker wordt gecreëerd staat de professional ten dienste als facilitator en netwerker¹⁶.

*Het bovenlokaal bibliotheekbeleid ondersteunt de inbedding van de openbare bibliotheken in de gemeenschap en de ontwikkeling van bibliotheken tot een **vanzelfsprekende plaats voor ontmoeting en debat.***

a. Zichtbaarheid verhogen

Het bovenlokaal bibliotheekbeleid acht het zinvol om, in regie met verschillende actoren, gerichte en kwaliteitsvolle bovenlokale acties op te zetten om een zo breed mogelijk publiek te bereiken en een actueel imago van de lokale bibliotheek uit te dragen.

b. Toegankelijkheid optimaliseren

Het bovenlokaal bibliotheekbeleid verbindt de sector met overheidsinitiatieven die (fysieke en digitale) toegankelijkheid verhogen, zowel wat betreft de letterlijke (infrastructuur) als de figuurlijke (inclusie) lage drempel.

¹⁶ De Amerikaanse professor David Lankes (University of South Carolina, School of Library & Information Science, Columbia, VS) wordt door vakgenoten omschreven als een van de grote denkers over de toekomst van het bibliotheekwerk. Lankes ziet het als taak van de bibliotheek de samenleving (helpen) te veranderen. Uitleencijfers, bezoekersaantallen: hij vindt het niet zo belangrijk; de bibliotheek is geen uitleeninstituut. De bibliothecaris van de toekomst – de community librarian – faciliteert conversatie, dialoog en uitwisseling, zodat nieuwe kennis kan ontstaan. Hij/zij verrijkt, ondersteunt, archiveert en verspreidt het gesprek van burgers en hun community. (<https://www.cubiss.nl/actueel/david-lankes-maakt-het-meer-dan-waar>)

c. Betekenisvol netwerker & facilitator

Het bovenlokaal bibliotheekbeleid werkt vanuit de visie dat de bibliotheek wordt vorm gegeven voor, samen met en door de mensen. De bibliotheekprofessional is een generalist en netwerker die weet wat er omgaat in de (boven)lokale gemeenschap, die de spelers van het lokale veld kent en een open houding aanneemt voor initiatieven die door derden worden aangebracht. Samen met de burgers – zijn belangrijkste stakeholders – krijgt de bibliotheek vorm.

Het bovenlokaal bibliotheekbeleid stimuleert die open visie van participatieve samenwerking. Mensen, meningen, organisaties en verenigingen... ze ontmoeten elkaar in de bibliotheek en geven samen nieuwe betekenis(sen) aan de instelling.

- For, with and by the citizens is crucial
- Connection to stakeholders of any kind is essential
- Connection to major common (local) agendas are important
- Cooperation must be on a core statement basis

- Competence development of relational competencies is necessary
- Involvement on a much more personal level by the staff is a must

- We are (to be) the 5th power of state

Mogens Vestergaard

Het bovenlokaal bibliotheekbeleid moedigt de bibliotheken - als onafhankelijke publieke ruimte – aan om openheid en gastvrijheid vooruit te schuiven en debat te faciliteren. Uit de interactie ontstaan nieuwe relaties voor de bibliotheek en worden nieuwe relaties voor anderen gefaciliteerd. Zo kan de bibliotheek een plek worden waar vorm wordt gegeven aan actief burgerschap.

Pijler 4: Verweven waarden

Dwars doorheen de visie en werking van het bovenlokaal bibliotheekbeleid worden een aantal aandachtspunten voortdurend meegenomen. Ze vormen een toetssteen voor de toekomst en bewaken de maatschappelijke relevantie van de algehele aanpak. Ze garanderen een connectie met andere beleidsdomeinen waarbinnen ze eveneens als waardevol naar voor worden geschoven. Duurzaamheid, sociale cohesie, educatie en participatie zijn in elk van de vorige pijlers op hun plaats en vonden er al een echo. Ze worden afzonderlijk toegelicht om de waarde te expliciteren.

*Verweven waarden als duurzaamheid,
sociale cohesie, educatie en participatie lopen
als een rode draad doorheen de werking.*

a. Duurzame ontwikkeling

Duurzame ontwikkeling is ontwikkeling die aansluit op de behoeften van het heden zonder het vermogen van toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien in gevaar te brengen¹⁷.

¹⁷ Definitie VN-commissie Brundtland, 1987

De natuurlijke bronnen die welvaart voortbrengen zijn niet onuitputtelijk. Recent werd, niet in het minst door de klimaatverandering, aangetoond dat de mens een gigantische impact op het duurzaamheidsevenwicht veroorzaakt. Dat helt echter niet in de positieve zin over. Het herstellen en vrijwaren van dat evenwicht is ieders verantwoordelijkheid en dient vanuit verschillende perspectieven wereldwijd te worden aangepakt.

In 2015 legde de Unesco, de organisatie van de Verenigde Naties voor onderwijs, wetenschap en cultuur, 17 duurzame ontwikkelingsdoelstellingen¹⁸ vast. De Vlaamse Unesco Commissie ondersteunt projecten die bijdragen aan het opbouwen van een betere wereld en benadrukt de kracht die cultuur daarbinnen kan ontwikkelen.

Duurzaamheid is veel meer dan ecologie, het is streven naar een rechtvaardiger wereld, naar basisvoorzieningen voor alle mensen wereldwijd, naar een vredevolle en economisch evenwichtige samenleving.

De cel bovenlokaal bibliotheekbeleid ziet het als haar taak lokale bibliotheken te inspireren en te ondersteunen om de visie op duurzaamheid zoals door Unesco aangegeven in de 17 sdg's in de bibliotheken te implementeren. Zo kunnen bibliotheken op hun beurt ambassadeurs worden om andere spelers binnen hun gemeente tot meer duurzaamheid te overtuigen en te inspireren. De sector kan, door haar traditie van laagdrempeligheid en kennisdeling, maar ook door haar lokale verankering, uitgroeien tot een belangrijke gangmaker in het sdg-verhaal. De International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) hertaalde de 17 duurzaamheidsdoelstellingen naar de bibliotheekwerking.¹⁹ Het bovenlokaal bibliotheekbeleid volgt het programma op de voet en zet zich in om het sectoraal en intersectoraal te delen en aan te moedigen. Ook in haar eigen visie-ontwikkeling en werking bewaakt de cel bovenlokaal bibliotheekbeleid consequent de prioriteiten van de duurzaamheidsdoelstellingen.

b. Sociale cohesie

Sociale cohesie duidt op de samenhang in een maatschappij. Die is afhankelijk van diverse (omgevings)factoren die de leefbaarheid beïnvloeden. Hoe goed ken je de burens, hoe hecht is het verenigingsleven, hoe is de welvaart van een buurt, welke voorzieningen zijn er... in wezen gaat het om: wat brengt mensen dichterbij elkaar, zodat het samenleven mogelijk, gemakkelijk, rijker wordt. En daar kan cultuur²⁰ in brede en het bibliotheekbeleid in engere zin, mee een taak in opnemen. 'De kern van cultuur is sociaal. Cultuur geeft vorm aan het samen leven. Cultuur vormt en verandert

¹⁸ Sustainable Development Goals (sdg's)

¹⁹ <https://www.ifla.org/libraries-development>

²⁰ Sociale cohesie is een inherent streven bij de uitbouw van het jeugdwerk voor kinderen en jongeren, bij het sociaal cultureel werk voor volwassenen, de kunsten, het cultureel erfgoed, het vrijwilligerswerk, basisvoorzieningen in de buurt, sociale innovatie en ondernemerschap in cultuur en zorg, sporten in een beweegvriendelijke leefomgeving binnen clubverband of binnen anders georganiseerde initiatieven in de buurt of onder vrienden. Bijzondere aandacht gaat daarbij naar het wegwerken van drempels met een gelijke kansenbeleid, tegen een achtergrond van (super)diversiteit en intergenerationeel samenleven, wonen en werken. (<https://www.vlaanderen.be/nl/vlaamse-regering/visie-2050/samen-leven-2050/sociale-cohesie>)

gemeenschappen.’²¹

Als een landmark in de publieke ruimte, als een van de meest toegankelijke plekken van het kleinste dorp tot de meest diverse stad, vervult de bibliotheek een bijzondere functie als verbindings- en ontmoetingsplek binnen het culturele veld. Waar mensen samenkomen kunnen relaties ontstaan, kunnen verbindingen worden gemaakt. Door een open huis te zijn, door zorgvuldig activiteiten te kiezen, door inplanting, beleid en uitstraling, kan een bibliotheek mee het verschil maken.

Snel veranderende tijden zetten het vertrouwen tussen individuen en bevolkingsgroepen en bijgevolg ook het samen leven onder druk. De bibliotheek kan een rustpunt zijn, waar mensen onbevangen van elkaar leren en in gesprek gaan, cultu(ur)(en) uitwisselen en samen initiatieven nemen.

Het bovenlokaal bibliotheekbeleid stimuleert, faciliteert en inspireert bibliotheken met betrekking tot gemeenschapsvorming en sociale cohesie en moedigt bibliotheken aan om actief bij te dragen tot bovenlokale (cultuur)projecten die sociale cohesie en inclusie beogen en aanmoedigen.

c. Educatie & creativiteit

Het onderwijs is een natuurlijke partner van de bibliotheek, maar vorming en ontwikkeling gaan veel verder dan het aanbod van gestructureerde onderwijsinstellingen en leren stopt niet aan de schoolpoort. Bibliotheken hebben een opdracht om ‘levenslang leren’ mee vorm te geven.

Leren gebeurt in diverse omgevingen en onder diverse vormen. Creativiteit geeft belangrijke impulsen aan het leervermogen. Bibliotheken zetten uiteenlopende samenwerkingsverbanden op zodat ze burgers voortdurend kansen bieden, onder welke vorm ook, om te groeien.

Het bovenlokaal bibliotheekbeleid moedigt activiteiten aan die de ontplooiing, groei en ontwikkeling van individu en gemeenschap ten goede komen.

d. Participatie

Het bovenlokaal bibliotheekbeleid ademt participatie: in de bottom-up en top-down wisselwerking, in de voortdurende dialoog met sectorexperten in binnen- en buitenland, in de bereidheid om bij te dragen aan beleidsoptimalisatie, kennisdeling en praktijkontwikkeling.

Waar hoger werd gesteld dat de bibliotheek wordt vorm gegeven voor en door de gebruikers/burgers, geldt hetzelfde voor de beleidskeuzes en beleidsprioriteiten van het bovenlokaal bibliotheekbeleid. Ook die worden mede bepaald in samenspraak met de sector.

Door zelf een participatieve methodiek te hanteren, wil de cel bovenlokaal bibliotheekbeleid het belang en de meerwaarde van cocreatie en betrokkenheid illustreren.

De cel bovenlokaal bibliotheekbeleid gelooft dat interactie versterkt en participatie een middel is om een beter bibliotheekbeleid en sterkere lokale bibliotheken te maken. Inspraak, meedoen, samen vorm geven aan... het zijn **betekenisvolle** instrumenten om te **verbinden**.

²¹ Patrick De Rynck, De waarde van cultuur, brochure o.b.v. gelijknamig onderzoek Pascal Gielen e.a., 2014, p. 7

4 BIBLIOTHEEKSECTOR IN CIJFERS

Deze cijfers slaan op het werkjaar 2015 en zijn ontleend aan het Kennisportaal CC en Bib.

1. Infrastructuur

- 314 Nederlandstalige lokale bibliotheken in Vlaanderen en Brussel
- 609 vestigingen waarvan
 - 314 hoofdbibliotheken
 - 288 bedieningspunten in 127 gemeenten
 - 12 beperkte servicepunten in 8 gemeenten

Aantal vestigingen per gemeente :

- 1 vestiging: 59,25%
- 2 vestigingen: 21,94%
- 3 – 6 vestigingen: 15,05%
- 6 of meer vestigingen: 3,76%

Faciliteiten

- Polyvalente zaal : 6 op de 10 bibliotheken
- Studeerplekken : 5 op de 10 bibliotheken
- Inleverbox : 5 op de 10 bibliotheken

Openingsuren

- Alle 609 vestigingen zijn in totaal 10.268 u per week open
 - 1.639 u/week na 18u
 - 1.377 u/week in het weekend

2. Bibliotheekprofessionals

- In totaal 2.403,75 VTE's
 - A-niveau : 174,04 VTE
 - B-niveau : 637,21 VTE
 - C-niveau : 1.233,08 VTE
 - D-niveau : 302,06 VTE
 - E-niveau : 57,36 VTE

3. Samenwerkingsverbanden

- 37 samenwerkingsverbanden van bibliotheken
 - 9 samenwerkingsverbanden zonder juridische structuur
 - 11 interlokale verenigingen
 - 11 projectverenigingen
 - 1 dienstverlenende vereniging
 - 1 opdrachthoudende vereniging
 - 4 stedelijke netwerken

4. Publieksbereik

- 1.450.266 leners
 - 59% vrouwen
 - 41% mannen
- Verdeling leners :
 - 474.106 jeugd (31%)
 - 976.160 volwassenen (69%)
- Bereik :
 - 20,39% van alle Vlamingen is lid van een bibliotheek
 - 40% van alle jongeren leent
 - 16% van alle volwassenen leent
- 19.363.510 bezoeken

5. Collectie

- In totaal 25.083.851 materialen
 - 21.050.667 gedrukte materialen
 - 4.033.184 audiovisuele materialen
- Gedrukte materialen in open kast
 - 65,3% vrije tijd
 - 34,7% informatief
- AVM
 - 1.847.169 CD's
 - 1.419.157 DVD's
 - 60.757 Daisy-Boeken

6. Uitleningen

- In totaal 51,7 miljoen uitleningen
 - Gedrukte materialen : 43,3 miljoen uitleningen (83,74%)
 - Audiovisuele materialen : 8,4 miljoen uitleningen (16,26%)
- Elk item wordt gemiddeld 2,49 keer uitgeleend

7. Activiteiten

- Soorten activiteiten
 - 14.542 bibliotheekintroducties en -instructies
 - 80% van bibs richt zich tot jongeren
 - 85% van bibs werkt samen met scholen
 - 933 tentoonstellingen
 - 8.203 themapakketten
 - 9.380 themastands
 - 2.692 ICT-cursussen
 - 169 taalcursussen
 - 2.547 taalstimulerende activiteiten
 - 8.180 voorlees- en vertelsessies
 - 1.295 leesclubs en leeskringen
 - 3.126 auteurslezingen
 - 96 debatten
 - 1.379 informatiesessies of lezingen
 - 298 concerten of muziekvoorstellingen
 - 398 filmvoorstellingen
 - 1644 theatervoorstellingen, poppenkast of kamishibai
- Doelgroepen
 - 80% van de bibliotheken organiseert activiteiten voor jongeren
 - 58% van de bibliotheken organiseert activiteiten voor ouderen
 - 32% van de bibliotheken organiseert activiteiten voor personen met etnisch-cultureel diverse achtergrond
- Activiteiten per doelgroep
 - 143 bibliotheken organiseren activiteiten rond E-inclusie
 - 211 bibliotheken organiseren activiteiten rond leesmotivatie en leesbevordering
 - 82 bibliotheken werken rond Taalstimulatie (Taalpunt)
 - 103 bibliotheken werken rond gemeenschapsvorming (clubs en kringen)

- Samenwerking met partners
 - 70% van de bibliotheken werkt samen met vrijwilligers
 - 85% van de bibliotheken werkt samen met basis- en secundaire scholen
 - 75% van de bibliotheken werkt samen met lokale verenigingen of actoren

Bronnen :

- Kennisportaal CC en bib : <http://www.kennisportaalccenbib.be/>
- Bibliotheken in cijfers gevat : focus op bibliotheekinfrastructuur, mei 2017, Departement Cultuur, Jeugd en Media.
- Bibliotheken in cijfers gevat : focus op bibliotheekactiviteiten, mei 2017, Departement Cultuur, Jeugd en Media.
- Bibliotheken in cijfers gevat : focus op publieksbereik, januari 2017, Departement Cultuur, Jeugd en Media.
- Bibliotheken in cijfers gevat : focus op bibliotheekcollecties, januari 2017, Departement Cultuur, Jeugd en Media.

Pijler 3: vinden en verbinden

Het bovenlokaal bibliotheekbeleid ondersteunt de inbedding van de bibliotheken in de lokale gemeenschap en hun ontwikkeling tot een vanzelfsprekende plaats voor ontmoeting en debat. Ze werkt vanuit de visie dat de bibliotheek wordt vorm gegeven voor, samen met en door de burger. De cel stimuleert die open visie van participatieve samenwerking en moedigt de bibliotheken aan om gastvrijheid vooruit te schuiven en debat te faciliteren. Uit de interactie ontstaan nieuwe relaties voor de bibliotheek en worden nieuwe relaties voor anderen gefaciliteerd. Zo is de bibliotheek dé derde plek bij uitstek in de lokale gemeenschap.

Pijler 4: verweven waarden

Dwars doorheen de visie en werking van het bovenlokaal bibliotheekbeleid worden een aantal aandachtspunten voortdurend meegenomen, nl. duurzaamheid, sociale cohesie, educatie en participatie. Ze vormen een toetssteen voor de toekomst en bewaken de maatschappelijke relevantie van de gehele aanpak. Ze garanderen een connectie met andere beleidsdomeinen waarbinnen ze eveneens als waardevol naar voor worden geschoven.

